

Pali némán nézte, s egyszer azt mondta: olyan szép mozdulataid vannak.

Munkavezető volt a műhelyben. Idősebb papoknak és nem papoknak valahogy elintézte, hogy akkor is spejzolhattak, ha nem tudták teljesíteni a normát. Később, amikor szabadultam, már az Országos Fordító- és Fordításhitelesítő Irodán dolgozott. Az ő nevének kaptam műszaki fordításokat. Vadas Éva pedig később Demény Pali gépíróője lett.

Nem tudom, Demény Pali mit gondolt a szíve mélyén: van-e Isten vagy sincs? Felesége, mozgalmi nevének Csepeli Teri, hívő katolikus volt. Rózsafüzérét rám hagyta. Amikor meghalt, párttemetés járt neki, bár az volt az utolsó kívánsága férjétől és lányától, aki szintén vallásos, Lénárd Ödön lelki gyermeke, hogy egyházi szertartással búcsúztassák. Pali engem kért meg erre. Civilben mentem ki a nagy kommunista temetésre. Elővettem a kis könyvecskémet, mások csak annyit láthattak, hogy van ott egy fekete kabátos ember, aki valamit olvas közben.

A gyűjtőbeli egy-két hónap után Márianosztra következett. A Gyűjtőben mindig tudtuk, mikor folynak a kivégzések. Olyankor később volt a reggeli ébresztő, mivel hajnali öt órára nem tudták befejezni az akasztásokat. Fölhallatszott a hóhér lovasszekereének igen jellegzetes zörgése. Tudtuk, Bogár most szállítja a hullákat.

Márianosztrán rövid ideig a fordítóirodán dolgoztam. Később be kellett volna venni közénk valakit, aki semmilyen nyelven nem beszélt. Spiclinek szánták. Bebizonyítottam, hogy fordításai használhatatlanok. Végül nem került be, engem viszont kitétek a perzsaszőnyegszövő üzembe. Nagyon megszerettem ezt a munkát. Egy műszak alatt ötezer csomót teljesítettem, s az bent abszolút csúcsnak számított. Odakinn a norma nyolcezer csomó.

Ketten-hárman ültünk egy gép előtt, s munka közben jókat beszélgettünk. Az ór még azt is megengedte, hogy a vaskályhán kenyeret pirítsunk, s megkenjük spejzolt zsírral. Emberséges körülmények uralkodtak. Emlékszem, egyszer még jutalmat is kaptam. Vasárnap délelőtt tíz percet pingpongozhattam. Amikor rám került a sor, éppen megszólalt a nagymisére hívó harang. Erre az ór, akitől a jutalmat kaptam, megszólalt: na, maga is finom egy pap! Amikor beharangoznak, pingpongozik. — Még ez a kijelentése is emberségnek számított.

Reményvesztett voltam. Az ügyvéd sem biztatott már, csak azt ismételte, hogy tizennégy és fél esztendő után kérhetem az enyhítést. Valami mégis történt. Szüleim Grósz érseknél próbáltak közbenjárni az érdekemben. Úgy tudom, végül Balogh páter kereste föl Nezvál Ferenc igazságügy-minisztert. Jogi körökben abszurdumnak számított, hogy a nyolcadik vagy kilencedik évet üljük olyan cselekményért, melyet az

1956 utáni joggyakorlat gyülekezési joggal való visszaélésnek nevezett, s a felső büntethetőségi határa két esztendő volt.

Amikor Balogh páter belépett Nezvál Ferenchez, a miniszter így fogadta: ne is mondd, tudom, miért jössz. Ilyen előzmények után 1960. december 9-én szabadultunk: Vadas Éva, akit velem együtt ítélték el, Kalocsáról, Juhász Miklós, Zsigmond Ernő és én Márianosztráról.

Kemény téli nap volt. Egy zötyögős teherautóval vittek le bennünket a szobi vasútállomásra. Zsigmond Ernő, apám korabeli férfi állt mögöttem a jegyváltó ablaknál. Odaszólt: retúrt veszel? — Nem, elég volt, ráztam a fejem.

Vigília 1992. július

ÉLŐ ANITA

COVID-OSZTÁLY AZ OTT SZOLGÁLÓ PAP SZEMÉVEL

„A füléhez tartottam a telefont. Azok voltak az utolsó szavai”

Előbb a fehér védőanorákot kell felvenni, majd a maszkot, az arcvédő pajzsot, végül a dupla pár kesztyűt. Nincs reverenda, nincs papi gallér, nem látszik az arc, a szem, még a kereszt sem. Azután néhány szentképet venni a gumikesztyűs kézbe, rajta a telefonszámmal és azzal: Benkó Attila kórházlelkész 0-24 órában hívható. A győri Szent Imre Plébánia fiatal papja három és fél éve mondott igent püspöke felkérésére. Elképzelése sem lehetett róla akkor, hogy a pandémia idején nemcsak az Isten szavát, de sok családét is közvetítetnie kell majd a kórtermekbe. Hónapok óta ő az egyetlen civil, aki beteheti a lábát a győri megyei kórházba. Nagypénteki interjú a drogfüggő asztalostanoncból, majd csőszerező munkásból lett 38 éves katolikus pappal.

– Azt mesélik, előbb találkozott az ördöggel, mint az Istennel.

– Tizenöt évesen kipróbáltam a drogot, 16 évesen már rendszeres fogyasztó voltam. Fűveztünk, ittunk. Felvidékről származom, asztalosként végeztem a szakmunkásképzőt. A buli érdekelt, az ökörködés, a drog, az ital, mások kinevetése reggeltől estig.

– Ma pap. Tehát egy ideig élvezte ezt, azután már nem.

– Amíg ki nem dobtak miatta az iskolából. A hároméves szakmunkásképző után még két év kellett volna ahhoz, hogy érettségit szerezzek, de a viselkedésem miatt elcsaptak. Volt egy éles konfliktusom a mesterral.

– Verbális?

– Részemről igen. Hónapokig otthon voltam, nem találtam a helyem, a szüleimnek csak gondot okoztam. Édesapám akkoriban egy budapesti cégnél kapott munkát csőszerelőként, maga mellé vett, együtt dolgoztunk két évig.

– *Kemény iskola volt?*

– Reggel héttől este hatig dolgoztam, ekkor már megvolt bennem a változásra való hajlam, gyűlöltem magam, az életmódomat, tisztán szerettem volna élni. Az utolsó hónapokban halálfélelmem volt.

„A buli érdekelt, az ökörködés, a drog, az ital, mások kinevetése reggeltől estig.” – *Hívónek nevelték?*

– A szüleim vasárnapi keresztények voltak, nem személyes, tudatos hitvallók, részükről inkább megszokás volt a templomba járás. Megörökölték a vallást, ahogy az ő szüleik is. A megtérésem nem valami látomásos jelenet volt, mint ahogy a filmekben ábrázolják. Egyszer csak tudtam, hogy Isten jelen van, egyértelművé vált, hogy kárhozat is létezik. Ha akkori állapotomban meghalok, akkor vége.

– *Mármint lőttek volna a túlvilági életnek.*

– Nagy hatással volt rám Karl Gustav Jung mondása: „Hívjuk vagy sem, Isten jelen van” – ma is ezt vallom. Belső élmény volt számomra – ahogy fűvezésnél az ember átkerül egy másik dimenzióba, elszáll, Isten is adott ilyen élményeket a sok imádság közben a nagy csendben. Tudtam, hogy van, itt van, és nem akarja, hogy ez történjen velem. Számomra ez megváltásélmény volt.

– *Közben élte a munkás emberek nehéz, ingázós, kiszolgáltatottsággal teli életét. Még érettségije sem volt. Messze állt még attól, hogy papként egy olyan plébánián szolgáljon, amelynek kertjéből rálát Magyarország egyik legjobb kórházára.*

– Nem volt érettségim. Húszévesen tértem meg, addigra lettem a drogokat, megerősödtem, nyáron meggyóntam és hétköznaponként is szentmisére kezdtem járni. Munka után rohantam a ferencesekhez, mert ott még éppen elértem az utolsó misét. Összel éreztem a hívást a szerzetesi hivatásra, és eldöntöttem, hogy Istennek adom az életemet, ahogy ő is visszaadta nekem az enyémet, „újraélesztett”. Két évig jártam a kapucinusokhoz Móra, és közben Komáromban tanultam, apácáknál laktam. Huszonhárom évesen érettségiztem.

– *De nem lett kapucinus barát.*

– Nem, mert ahhoz el kellett volna mennem Olaszországba, és ezt nem akartam. A kapucinus Pió atya példája azonban vonzó maradt számomra, tetszett, hogy vannak emberek, akik másokért élnek, míg én a gyönyöröket hajhásztam. Megértettem, hogy ehhez nem kell szerzetessé válnom, világi pap is lehetek. Győr első látásra megtetszett nekem, sok szép park, folyók, erdők. Pestet személytelennek éreztem, falun nőttem fel, idegen volt az a rengeteg ember. A győri szemináriumba 25 évesen jelentkeztem. Nyolcan

felvételeztünk, hatunkat vettek fel. Talán nem is annyira az intellektuális tudás, mint a személyiség volt a döntő.

– *Mert a papság szolgálat.*

– Az.

– *A másokért élest végül is megkapta. Ma olyan koronavírusos betegeknek adja fel az utolsó kenetet, akik saját családjukkal is csak külön engedéllyel találkozhatnak. Nagyon meglepett, amikor azt hallottam, Veres András püspök nem egy idős papot kért fel kórházlelkésznek, hanem egy pályája elején állót. Mit láthatott önben?*

– Más is megjegyezte, hogy egy idősebb atya is el tudna sétálgatni ott a kórházban, miért egy fiatal, lendületes papot használnak erre? Még akolitusként Győrben voltam gyakorlaton, és elkísértem Balázs Tamás atyát, a Szent Imre-templom plébánosát a kórházba. Később, amikor Veres András püspök atyától hallotta, hogy kórházlelkésztséget tervez, ő ajánlott engem. Mosonmagyaróváron segédlelkészkedtem, amikor a püspök atya odalátogatott, és azt mondta: „Kórházlelkészként rád gondoltam. Mit szólsz hozzá?”

– *Azt, hogy sose mondj nemet a püspököknek?*

– Mondhattam volna nemet, de ehelyett egy évre elvállaltam, próbáljuk meg, majd meglátjuk.

– *2016 óta eltelt már néhány év. A plébánia honlapján az szerepel, hogy 0-24 órában hívható. Tényleg?*

– Most is be van kapcsolva a telefonom, mert ha haldoklóhoz hívnak, menni kell, nem szabad tétovázni. Éjjelre sem nyomom ki, legfeljebb egyszer-kétszer lehalkítottam, amikor nagyon fáradt voltam.

Néha három-négy napig sem cseng, máskor naponta többször is. Az utóbbi időben gyakrabban hívnak koronavírusosokhoz és sima betegekhez is.

– *Győrben most tetőzhet a járvány harmadik hulláma. Ám ön nem orvos, hogyan képzeljük el egy ilyen találkozást? Mit várnak öntől a beteg emberek?*

– Egyes betegek gyónni akarnak, más szentáldozást is kér, a betegek szentségét szeretné felvenni és van, aki csak beszélgetne. Hamar elterjedt a szolgálat híre, miután a nővéreknek, főnővéreknek odatettem a pultra a névjegykártyámat, a betegeknek pedig szentképeket osztogattam, amin szerepel a telefonszámom. A járvány első hullámában azonban nem engedtek be a koronavírusosokhoz, csak ősztől látogathatom őket.

– *Sok közöttük légzéstartogatást kap, nem tud beszélni. Mi értelme van ilyenkor a látogatásának?*

– Nem tudnak, de egy kis szentképet akkor is otthagytam a kisasztalon a nevemmel ellátva, hogy a mai napon felvette a betegek szentségét. Tudom, ez sok hozzátartozó számára is vigaszt nyújt.

– *Tényleg szkafanderben megy be gyóntatni?*

– Természetesen. Papi civilben érkezem, és a kórházban ugyanúgy beöltözöm, mint a nővérek és az orvosok. Az egyik ápolónő le is fotózott.

„– Akár egy orvos is lehetne, nem tűnik papi személynek. A betegek és hozzátartozóik számára azonban nem pusztán a járvány, a vírus szörnyű

pusztításának megélése a nehéz, hanem a magány, a bizonytalanság is. Bezáródik a mentő ajtaja, és onnantól nem találkozhatnak, még üvegen keresztül sem láthatják a szeretteiket. Ön egyfajta hozzátartozó-pótlék is?

– Valóban legritkábban hív maga a beteg, legtöbbször a családtagjai keresnek.

– *Nem mindig a gyónás miatt, hanem azért, mert az orvosok túlterheltek, nehéz elérni őket, öntől remélnék információkat arról, javult-e a szerettük állapota, tisztán tartják-e, rendszeren kap-e enni?*

– „Családi pótlék” vagyok valóban, de nem orvospótlék. Legtöbbször visszahívom őket és elmesélem, találkoztam az édesapjukkal, nagymamájukkal, édesanyjukkal. Sosem beszélek arról, mert nem is tudom megítélni, milyen az egészségi állapotuk, ez nem az én dolgom, ezt az orvosoktól kell megkérdezniük. Ám el tudom mondani, hogy tudtam beszélni a szerettükkel, meggyónt, elfogadott és ez megnyugtató a számukra.

Nem egy idős embernek nincs mobilja, vagy nem tudja használni, és általam tud beszélni a hozzátartozójával. Előfordult, hogy az engem megkereső felnőtt gyermek videóhíváson keresztül láthatta utoljára az édesapját, aki néhány óra múlva meghalt. Legutoljára a neurológián szeretett volna egy beteg beszélni a feleségével, a kórház nem adhatja ki a számát, de a tudakozó igen. Felhívtam, és odatartottam a füléhez a telefont, ő akkor már nem tudott beszélni, de a felesége szólhatott hozzá – ezek voltak az utolsó szavak.

– *Miért olyan fontosak ezek? A keresztények szerint a halál nem a vég, hanem a túlvilági élet kezdete.*

– Akármennyire nagy a hitünk, megnehezíti a gyászt, ha a búcsúzás elmarad.

– *Akkor is, ha az utolsó szavak gyakran csak banális üzenetek?*

– Nem azok, ha ki tudják mondani, hogy bocsánatot kérek, vagy hálát adok, megköszönik, hogy itt voltatok nekem. Sokszor előfordul azonban, hogy nem mernek elbúcsúzni, nem számolnak a halállal, illúzióban él a beteg és a hozzátartozó is, emiatt később sokkal nagyobb a fájdalom.

– *Azt hallani, hogy a koronavírusos betegek állapota gyorsan romlik, van idő a búcsúra?*

– Előfordult feszültség ebből, mert a látogatási engedélyhez a főigazgató és a főosztályvezető

aláírására is szükség volt. Mire megszerezték a két aláírást, meghalt a beteg.

– *A magyar kórházakban nem forgatnak dokumentumfilmet, nem nyilatkoznak orvosok, nővérek, az embereknek fogalmuk sincs arról, mi történik a falak mögött, csak azt halljuk, hogy napi 250-300 vagy még több*

ember halt meg. Mindez az egészségügyieket is megviseli. Gyakran fordulnak önhöz segítségért?

– Értük is vagyok, de eddig nem nagyon kérték a segítségemet, még inkább ők támogattak, amikor covidos lettem.

– *Elkapta szolgálat közben?*

– Igen, decemberben benne voltam. Tegnap azonban egy fiatal orvos megszólított, amikor a koronavírusos intenzív osztályra mentem, ahonnan naponta szállítják el az elhunytakat. Azt mondta:

„Atyám, én nem vagyok vallásos, de Isten mit csinál most? Csak nézi ezt?”

A kérdés mögött ott van, hogy ez nekik is fájdalmas, tehetetlennek érzik magukat, mert nem mindig tudnak segíteni, meghalnak a pácienseik. Tegnap öt betegnél voltam két kórteremben. Mire az egyik férfinél – akihez hívtak – elvégeztem a szertartást, addigra a másik ágyon meghalt a hölgy. Odamentem, szólítottam, de már nem lélegzett. A legmegrázóbb egy kismama sorsa, a pocakjában a kisbabájával, lélegeztetőgépen, eszméletlenül. Imádkoznunk kell érte.

– *Nehéz túltennie ezen magát?*

– Amikor a nővér azt mondja, meg fognak halni? Igen, nehéz. Tegnap csak annyit mondtam a fiatal orvosnak, hogy Isten velünk sír, és fájdalmas látnia, mi történik velünk.

– *Vagyis a miénk egy gyenge Isten?*

– Isten egynek gondoljuk a világ dolgai közül, de nem lehet azt mondani, hogy itt van ez a pad, a maszk az arcunkon, a telefon, meg van az Isten. Nem, ő nem egy ezek közül, nem ennek a világnak a része, de mivel emberek vagyunk, csak emberi felfogással tudunk beszélni róla.

– *Ez nem válasz a kérdésre.*

– De igen. Nem ilyenkor, ebben a fájdalmas pillanatban kellene kérdezni, hol van az Isten, amiért fiatal emberi életek vagy ne adj’ Isten, magzati életek vesznek el a koronavírus miatt. Miért nem akkor gondolunk rá, amikor legyártjuk a tankokat, amellyel emberi életeket

veszünk el, vagy amikor egy kismama abortuszra jelentkezik? Akkor kellene megkérdezni: Isten mit szól ehhez? Nagy Isten-ellenesség van, istentelenség jellemzi a világot. De nem, nem az a válasz erre, hogy az Isten gyenge. Vagy egy másik gyakran hallott ítélet, hogy Isten erős, és a koronavírussal bünteti a világot. Ne úgy gondolkodjunk róla, mint egy emberről, egy nagy emberről, akinek hatalma van és bármit megtehet.

– *Azért ez nem akármilyen szolgálat az ön részéről, már majdnem vezeklésszerű.*

– Csak szeretettel lehet ezt csinálni. Isten erre a helyre állított, ezt bízta rám, és a feladat közel áll hozzám, mert én is átmentem a halálfélelmen, a szenvedések sűrűjén, tudom, mit jelent az, hogy itt lelki, szellemi szenvedésről is szó van. Közel érzem magam hozzájuk.

– *Még sokat látott orvosok, nővérek is azt mondják, lelkileg ennél nagyobb megpróbáltatást még nem éltek át.*

– Nem könnyű, ezt látom az egészségügyieken is, már nagyon elcsigázottak, tehetetlennek érzik magukat, kimerültek.

– *Nekik van családjuk, kollégáik, akinek elmondhatják, mit éreznek. Egy pap kivel tud beszélni, amikor az emberek elképzelni sem tudják, mi zajlik a kórház ajtaja mögött?*

– Számomra is dilemma ez, mert a segítő szakmákban nagyon fontos, hogy kibeszéljük, ami nyomaszt minket. Nekem gyakran nincs, akinek elmondjam, kibeszéljem az indulataimat, az érzéseimet. Belém szorulnak, nem tudok rajtuk túllépni. Elmegyek futni az erdőbe, vagy elmondok egy velem egykorú pap barátomnak, de ő gyakran nagyon elfoglalt.

– *Indulatok is vannak önben?*

– Mindannyiunkban vannak, és ki kell adni őket, mert egyébként belül rombolnak. Néha érzem a prédikációmban, hogy túl szigorú vagyok a hívekhez.

„Isten erre a helyre állított, ezt bízta rám.” Fotó: Válasz Online/Vörös Szabolcs

– *Értik őket, hogy levezet és kibírják. Közben csörgött a telefonja, indulnia kell. Kitől kérdezi meg, kihez megy, hiszen a hozzátartozó maga sem tudja, melyik osztályon van a szerette?*

– A nővérek segítenek, megnézik a számítógépen, hova kell mennem. Most már az is előfordul, hogy ők maguk jelzik: „Atya, ő is el fog menni, nyugodtan lépjen oda hozzá” – és odamegyek, de gyakran azt nem tudom egy haldoklóról, katolikus-e, de még azt sem, hívő-e egyáltalán.

– *Mi értelme van akkor?*

– Ez az utolsó esély, hogy megbánja a bűneit mélyen legbelül. Még ha nem is tud beszélni, nem is volt hívő, de azért előfordult, hogy megszorította a kezemet, jelezve, elfogadja a betegek szentségét. Az emberség is ezt kívánja tőlem, hogy imádkozzam érte. Talán egy ima is elég lenne, és nem kellene az egyház hivatalos formulája, a betegek kenete, de ha Jézus egyszer ezt rendelte, nekünk adta? Ha hiszünk benne, hogy a

betegek kenetével a békét is megkapjuk, akkor miért ne? Ha nem is jut el hozzá a szavam, de az érintés, ahogy megfogom a kezét, talán eljut, és ha az sem, a misztérium akkor is körülveszi.

A lélegeztetőgépen lévőkhöz mintha csak feküdnének öntudatlanul, de a jelenlét akkor is fontos, biztos vagyok benne, hogy érzik, valaki ott van mellettük, beszél hozzájuk, nincsenek egyedül.

– *Olyan igazságtalan ez, nem? Önökön van a járvány terhe, és akkor jön egy újságíró és azt mondja, nagypénteken egy kis vigaszt szeretne kérni az olvasóinak, egy kis reményt, hogyan fogunk ebből kikerülni. A hívei is ezt várják?*

– Igen, és nekik is azt mondom, hogy egyszer vége lesz, elindulunk kifelé, már kapjuk az oltásokat, ne adjuk fel. Mindenki feszült, mindenki várja a végét, de ki kell tartani. Sok család megcsönkült, sok a szomorúság bennünk, de a hit, az Isten-kapcsolat nagy vigasz.

– *Úgy érzem, hogy ezek a kérdések önt is foglalkoztatják, sokat tépelődik rajtuk.*

– Természetesen. Am honnan is meríthetnék máshonnan erőt, mint a hitünkéből, a feltámadásból?

CSAPODY TAMÁS

A BOKOR-SZAMIZDAT

"Csavarjunk az írógépbe két ív fehér papírt, közöttük indigóval, s fogjunk hozzá mondanivalónk leírásához! Nagyobb példányszám eléréséhez több fehér ívre s több másolópapírra van szükség, s az eljárást addig folytatjuk, amíg el nem értünk az írógép befogadási határát jelentő, a tapasztalt gépiró ujjait s a mindenre elszánt olvasó szeméit még tönkre nem tevő 12-14-es példány számig." Valahogy így készítették a XX. századi szamizdatirodalmat, közte a kelet-közép-európai és benne a Bokor bázisközösség szamizdatirodalmát.

A Bulányi György piarista páter által 1945-ben alapított római katolikus Bokor bázisközösség az előző rendszerben illegális egyházi mozgalomként működött. A Bokor mozgalom vezetőit a pártállam bebörtönözte, tagjait a rendőrség figyelte, vezetőjét és ez által az egész mozgalmat a magyar katolikus hierarchia kiközösítette. A Bokor üldözött és perifériára szorított, földalatti egyházként, vallási megújulási mozgalomként, alternatív vallási csoportként, grassroot szervezetként működött.

A kezdetben 200-300 főt, az 1980-as években kb. kétezer főt számláló Bokor megteremtette a maga